

Культура і Побут

№ 35

Субота 17-го сересня 1927 р.

№ 35

Зміст: К. Дубняк. На шляху розвитку краєзнавства. — Я. Мамонтов. Чергове завдання театрального сезону. — В. Різниченко. На Дніпрових хвилях. Музика, піно. Із Магдого. Музичне виховання в школах соціалу. — Альф. Життя перед об'єктивом. — П. Козницький. Музика в Німеччині. — Юрій Ткаченко. Радіо-концерти. Критика, бібліографія. Ант. Козаченко. Де які висновки в питанні про індексацію книжок в УСРР. Літоатурно-мистецька хроніка. Шахи й шахи.

На шляху розвитку краєзнавства

Краєзнавство давно вже стало невід'ємною частиною нашого життя, давно воно править за могутній чинник, що скеровує напрямки розвитку певних ділянок нового творчого будівництва. Старі краєзнавчі організації ширять свою діяльність, ростуть нові організації. Більш чи менш енергійно працюють різні краєзнавчі товариства, осередки, гуртки, окремі краєзнавці. Але не видно ще великих наслідків краєзнавчої праці, бо по різному вона ведеться, бо по різному трактується самий зміст і завдання краєзнавства і не можна через те численної краєзнавчої роботи підвести до одного знаменника. Повставши революційно на руїнах академічно-кабінетного вивчення краю поодинокими вченими, краєзнавство не набуло відразу певних форм і розвиток його пішов еволюційним шляхом, розгалужився, спинившись в тих чи інших осередках праці на різних стадіях еволюції.

Коли розгорнемо напр., — пошуклі сторінки «Харьковского Сборника» — літературно-наукового додатку до «Харьковского Календаря на 1888 год», то там в передмові редакції читаємо такі рядки: «И раз признается необходимость внимательно изучить современные условия русской жизни, то неизбежно производит это изучение, начиная от областей, для того, чтобы, устанавливая общие взгляды, не рисковать стать в противоречие с истиной. Изучение провинциальной истории, провинциальной экономики, провинциальной культуры, только оно одно может дать солидный фундамент для верных суждений о русской жизни».

Приведений приклад, далеко не єдиний в дореволюційній літературі, свідчить про те, що величезне значіння краєзнавства давно вже розуміли. Але, здебільшого то були ще інтуїтивні мрії, мрії, що не зв'язувалися з державним будівництвом того часу, не знаходили відгуку серед широкого загалу. Власне, тоді працювали лише поодинокі краєзнавці, що правда зробили дуже багато.

Сучасне краєзнавство, в нових умовах нашого життя, коли кожен свідомий громадянин радянських республік бере участь у планово-державному будівництві, у культурно-економічному розвитку країни, відзначається як стихійний громадський рух, що охопив найширші верстви радянського суспільства. Але цей могутній рух не знайшов ще свого фарватеру, пішов меандрами, розлився рукавами, часто даючи «старіці», одірвані від головної течії.

В № 3 «Известий Центр. Бюро Краеведения» за 1927 р. з'явилася стаття Н. Андиферова, де автор констатує, що краєзнавство є культурний рух громадського характеру. Проф. А. Ярилов в № 8—9 «Бюллетеня Оргкомитета 1-го Всесоюзного съезда по изучению производительных сил СССР» за 1927 р. розглядає погляди Н. Андиферова, як зворотні в ідеології краєзнавства. Ніхто, розуміється, не заперечуватиме того, що краєзнавство є культурний рух, але таке визначення краєзнавства нічого не говорить про те, які саме форми треба надати тому культурному рухові, яким річищем його направити. Погляд Андиферова і Ярилова власне пітич не пішли вперед від інтуїції дореволюційних краєзнавців, від поглядів «Харківського Календаря» за 1888 рік. Стара генерація краєзнавців відчувала сучасну стихійну масовість краєзнавчого руху, але органічно вона не може відійти від краєзнавчих інтуїцій дореволюційних часів і не розуміє, або не хоче розуміти тих нових шляхів, що ними пішло сучасне краєзнавство. Маючи певний авторитет, краєзнавці старої генерації, що може й хочуть допомогти новому краєзнавству, але органічно не в силі того зробити, — гальмують розвиток краєзнавчої праці.

Краєзнавці старої генерації і ті, що за ними йдуть, не помітили того, що могутній громадський краєзнавчий рух вилився у стихійне прагнення до вивчення продукційних сил свого краю. Виробниче краєзнавство, що вивчає продукційні сили свого краю з метою допомогти планово-державному будівництву, прискорити й поглибити індустріалізацію країни, піднести культурний рівень народних мас і народного господарства, — лише таке краєзнавство потрібне й можливе в наших радянських умовах. Такими шляхами пішло краєзнавство в периферійних республіках СРСР, що може швидше ніж центр спромогтися перебороти старі «культурні» традиції і відразу стати до творчої роботи. Так розвивається краєзнавство і на Радянській Україні.

Але тут стає на перешкоді те, що не всі ще розуміють, що таке продукційні сили. Багато вчених і загал під продукційними силами розуміють виключно природні енергетичні ресурси. Але це зовсім не так.

Продукційні сили поділяються на потенційні і кінетичні. За потенційні продукційні сили слід вважати усе працездатне населення певної країни і всі предмети і засоби праці в потенції, що їх дає природа і що їх при

даному рівні техніки, через працю залишається лише взяти від природи і використати як предмети, або засоби праці.

За К. Марксом за потенційні продукційні сили слід вважати не тільки матеріальні елементи, але і всі матеріальні умови, що при них відбувається виробничий процес. Під цим поглядом усі географічні, кліматичні, промислові, економічні та інші умови, що характеризують певну місцевість, слід вважати за її потенційну продукційну силу.

За Марксом же кінетичні продукційні сили слід розуміти, як кількість мертвої і живої праці, що так чи інакше бере участь у виробничому процесі, в даний період, в даному господарському комплексі. Всяка потенційна сила через працю людини може перейти в силу кінетичну.

Але, скаже хто, продукційні сили вивчає не тільки краєзнавство, а й інші науки. Так воно й є. Кожна наука вивчає певну продукційну силу, а краєзнавство відзначається тим, що воно вивчає край, певну географічну одиницю, як складну комплексну продукційну силу. Краєзнавство вивчає певний географічний район, як комплекс природи, людини і праці людини, статично і динамічно. Скажемо, Україна, як комплекс, складений усіма її географічними, кліматичними, історичними і іншими умовами, її населенням з усіма його ознаками і властивостями, її природою, працею людини, її кінетикою, вся ця складна статична динамічна і перспективна синтетика України і мусить стати об'єктом краєзнавчого вивчення. Краєзнавство вивчає, напр., Данію в цілому, як продукційну силу в загально-світовому господарстві. Воно вивчає Україну, окрему округу, район, місто, село, фабрику, завод, ріку і т. ін. як складну комплексну продукційну силу, як маленьку продукційну частку світового господарства.

Тут ми підходимо до того, що краєзнавство є наука і рішуче відкидаємо думки «культурників» про те, що краєзнавство є лише метод всякої праці. Коли, скажемо, в зв'язку з розвитком краєзнавства, ботаніки України стали вивчати флору України, а не Туркестану, то тут ще жодкого краєзнавчого методу немає, а є лише інтерес до України. І в праці ботаніка об'єктом його вивчення є зовсім не край, а тільки рослина. Але праця ботаніка про рослини України прислуговує краєзнавству, даючи для краєзнавчого синтезу цінний матеріал.

Краєзнавство є наука хорологічна, просторова і, як така вона знаходить собі місце в системі наук географічних. Краєзнавство це є не що інше, як окремий географія, або кра-

інознавство («страноведення») і вся різниця між країнознавством і краєзнавством полягає лише в більшому чи меншому обсязі території, що вивчається.

Але ясна річ, що вводячи краєзнавство до системи географічних наук, ми мусимо реформувати і саму географію, розглядаючи описову географію, як науку про продукційні сили певної країни, вивчаючи кожну країну, як складну комплексну продукційну силу в єдиному світовому виробничому процесі. Великі вчені дали нам схеми більших територій, а нині краєзнавство, виходячи з малих просторів, заповнить ті схеми новим змістом і приведе до всебічного пізнання світу в цілому. Працями наших радянських краєзнавців в той же час підноситься значіння географії взагалі, реформується її зміст і методологія. Ясно, наприклад, що при погляді на краєзнавство, як на географічну науку про продукційні сили певної країни, так звана економічна географія вливається в краєзнавство і стає справжньою географічною наукою, невід'ємною частиною описової географії.

Такі шляхи сучасного краєзнавства, що вперше схематично намітилися на Радянській Україні (р.р. 1924, 1925), а тепер широко дебатовані в Союзній пресі.

Десять років праці на краєзнавчому полі не пройшли марно і, можна сподіватися, що після десятих роковин Жовтневої Революції, краєзнавство в цілому Союзі піде новими і можливими тільки в радянських умовах шляхами — шляхами географічної науки про продукційні сили окремих географічних одиниць, а через те й цілого світу.

Лише в марксизмі, в радянських умовах краєзнавство і географія знайшли свій шлях, що ним підуть ці науки і в цілому світі.

К. ДУБНЯК.

Чергові завдання театрального сезону

В наступному сезоні мусять розв'язати кілька важливих питань нашого театального життя, що досить гостро висувалися попередніми сезонами та не були розв'язані в належний спосіб. Насамперед — організація українських драматургів.

В даний момент можна зазначити кілька фактів, вельми сприятливих для роботи українського драматурга в наступному сезоні. Наркомосом оголошено два конкурси (відкритий і закритий) на п'єси до Жовтневого десятиріччя. «Березіль» цілком виразно в наступному сезоні орієнтується на сучасну українську драматургію: п'єси І. Дніпровського, М. Буліша, М. Ірчана, і ще деяких авторів введено в репертуар, а почасти навіть виготовлено до постановки. По інших держдрамах теж досить виразна установка на українську драматургію. Окрім того, при театрі «Березиль» цього сезону буде зорганізована драматургічна лабораторія чи майстерня. Все це досить виразно говорить про переустановку наших театрів у відносинах до української драматургії. З яких би причин не походила ця переустановка (чи то уперта праця самих драматургів, чи натиск глядачів у цей бік, чи може, щось інше) в кожному разі ми мусимо вітати її як найпозитивніший факт у нашому театральному житті.

Певна річ, що це гасло-лицем до української драматургії — наші драматурги мусять використати й виправдати в певній мірі. А одною з найголовніших передумов цього є організована праця над підвищенням своєї кваліфікації, а разом з тим — своєї культури, своєї творчої особистості. Як відомо, драматург — один із найголовніших чинників театального виробництва і його праця мусить міцно зв'язуватися з цілим театральним підприємством, а найбільш з роботою режисера. В наш час це положення робиться набридлим трю-

ізмом. А проте — ми що цей день ще маємо жодної організації, що ув'язала б працю драматурга (і над собою і над сюжетом) з театральним виробництвом, або, принаймні, з керівником цього виробництва — з режисером. Та драм-організація, що її було засновано минулого року в Харкові (УАРД), варилася у власному соку, вибираючи та перевибираючи правління і не беручи жодної участі в театральному житті. Безрезультатність цієї «асоціації» є кращий доказ її нецільності. А тому відновляти УАРД чи засновувати на його щось подібне до цього — в наступному сезоні — на мій погляд — нема для чого.

Організована праця драматургів мусить зосереджуватися навколо найвидатніших театральних центрів. Цей принцип необхідно покласти в основу нових драматургічних організацій чи закладів. Організація драматургів, як певне літературне угруповання, в наш час (а, може, і взагалі) нецільна. Як сучасна наука розглядає драматургію лише в аспекті театального виробництва, так і сучасна організація драматичних сил мусить мислитися лише в театральному, а не в літературному настановленні.

Натурально, що таким організаційним центром для українських драматургів мусить бути «Березиль», як найяскравіше вогнище театальної культури в УСРР. Але «Березиль» не може й не захоче залучити в свою драм-лабораторію усіх драматургів, на Україні таких: по-перше — це неможливо територіально, по-друге — для цього потрібен буде певний напрям і певна кваліфікація. Отже — велика частина навіть харківських драматургів лишиться поза березилівською драм-лабораторією. Можливо, що інші театри, за прикладом «Березіля», теж захотять зорганізувати коло себе певні драматичні та літературні сили, і все ж таки поза цими (виробничими в своїй основі) драм-організаціями лишиться

В. Різнченко

На Дніпрових хвилях

(Подорож до Канева).

Київ. 18-та година. Сонце котиться на захід.

Пароплав «Ш-й Інтернаціонал» пробасив раз, вдруге, втретє, здригнув всім корпусом і почав поволі відходити від пристані. На торі золотими банями блищить лавра, а на Дніпрі усюди сновігають човники, парусники. Біля берега незграбно повертається баржа, там метушаться люди, лаштують плоті в далеку дорогу.

Проминули мости і пішли за течією, вниз на Трипілля, Канів.

На пароплаві вільно, хоч і багато сідало народу. «Ш-й Інтернаціонал» найбільший з Дніпровських пароплавів. Відецький, чистий, на два поверхи — це справжня краса.

Вийшли за Київ і на Дніпро спустилася блакитна, тепла ніч. Пароплав прибрався, уквітчався вогниками, а до нього по воді ясний місяць прослав стежку й паче хлопощів промінням у Дніпрових хвилях. Скрізь по берегу вогники, а іноді й у самій воді. Праворуч — червоні вогники, ліворуч — білі. Пароплав їде швидко. Машина десь унизу одностонно стукотить, паче розповідає казку.

Спати не хочеться, та і як заснеш у таку чудову місячну ніч, коли вперше плинеш старим Дніпром, а він тут не старий, не сивий, а молодий — неначе в молоді дитина.

Пройдешся пароплавом — яка розкіш! Глянеш уперед, а назустріч приймий з прохолодою вітерець. У салоні квіти, дзеркала. Он стоїть стрийний фікус, застиг, наче зачарований і тільки верхнім листячком тремтить, мов нічний метелик, або паче чогось злякався й затремтів. На великі вікна понавідала довгенька жовта мошка. З Дніпра поналітала й б'ється у шибки, на світ. Праворуч берег підняв свої груди, насунився, до Дніпра присунувся, а лівий далеко, далеко розлігся долиною. Проходимо Трипілля.

Трипілля — місце наукової роботи (відома Трипільська культура) і Трипілля — пам'ятник громадянської війни.

Далі — Ржищев, Переяслав і Канів.

Пробасив «Ш-й Інтернаціонал» й причалив. Канівська пристань.

Почало на світ займатися

До Шевченківської могили до пристані у ліворуч, правим берегом понад Дніпром, іде-

мо просто шляхом. Праворуч високі гори, де позаростали лісом — зеленіють, а де обсушилися, оголившись різнокольорові смуги глини, наче пояс. Це типовий куточок лісостепу, що тепер оголошений заповідником. Куточок, де природа так щедро показує сторінки з нашого минулого. Понад 1 тис. десятих прабоного лісу — з найбільших на Україні.

Лівий бік пісаний далеко, далеко. Пісок, зелені луки, потім знову блакитна смуга води. Сьогодні ясний сонячний день і пісок сліпить очі, наче розлите золото. Під горою низка біленьких хаток. Правобережні хатки з боковими китицями на стрісі й з вікнами без віконць. Побіля хат садки. У дворах сохнуть зелені глечики, торшники. Це живуть гончарі. Людей і не видно — десь на роботі.

Іноді висунеться з воріт дитина в сорочці та пробіжить двором собака. Питаємося в одного хлопчика, як до могили.

— Отак сюдою йдуть, ідуть, ідуть (довго казав «йдуть»), а потім побачите.

Пішли.

На березі розпнуто неводи, а з Дніпра вітер доніс глухий гуркіт. Згодом на Дніпрі ми побачили якусь будову на двох великих лодках. Від неї в бік великої крила, як у косарки загірбили воду, крутилися. Потім довідалися, що то ступарі (сукновальні). Там же було розіслане й чорне сукно.

Далі від ступарів на березі метушались

ще широка маса драматистів, що постачають свою продукцію нашим театральним видавництвам, а через них—масовим драм-гурткам та театрам. Не кажу вже про тих, (а їх не мало!), що лише пробують перо і нікому невідомі, окрім редакцій та Репертуарного Комітету. Що ж робити цим драматургам? Як їм підвищити свою кваліфікацію, свій культурний рівень?

Не раз уже порушувалося це питання і в пресі і, здається, в політосвітніх колах, не раз відокремлювалися при літ-організаціях драм-секції («Плуг», «Гарт») і все-таки наш початкуючий драматург по цей день перебуває в становищі кустаря-одиночки, що мусить самотужки доходити вищих щаблів мистецтва і в 1927 році винаходити... велосипед. Для таких драматургів потрібна організація іншого характеру—не виробничого, а студійного, навчального. Справу таких драмстудій, чи драм-семінарів, на мій погляд, мусять взяти на себе пані Муз. Драм. Інститути, де катедри драматургії, історії театру, сучасних театральних течій—то-що, і досить солідний штат режисерів та акторів. Скільки половин одвілялось би на цих семінарах і яка колосальна економія сил була б для молодих драматургів, що можуть щось дати театрові і йдуть помацьки, без належного керівництва!

Отже центральна драм-лабораторія при «Березі», концентрація драматичних сил при інших театрах і постійна драм-студія, чи драм-семінар при Муз.-Драм. Інститутах (в Харкові та Києві) — ось найбільш доцільна організація українських драматургів. У наступному сезоні це питання мусить розв'язатися на всю його широчінь, бо це—одна з найважливіших передумов того, щоб українська драматургія успішно виконала дане їй «соціально замовлення».

Друге чергове завдання наступного сезону— ТЕАТРАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ.

«Нове Мистецтво» (орган управління Політосвітою), що виходило протягом двох попередніх сезонів, ні в якій мірі не задовольняло потреби наших театрів і нашого так-би мовити—театрального суспільства в серйозному журналі, де яскраво відбивалося б театральне життя не тільки Харкова, не тільки УСРР, а також і СРСР, і всього культурного світу. Що радянська суспільність цікавиться театром—це довели театральні диспути в кінці минулого сезону: і в «Будинку літератури», і в «Будинку Освіти» залі переповнилися, а промовців довелося слухати протягом кількох вечорів. Рецензії (часом цілком випадкових людей) на поточні вистави, така-сяка хроніка та коротенькі передовиці—хіба ж це «нове мистецтво»? Хіба такий журнальчик може виконувати функцію всеукраїнського органу мистецького (чи хоч би театрального) життя? Ясно, що ні! Такі складні питання, як ув'язка сучасних театральних форм з історичними традиціями українського театру, диференціація театральних напрямків (фіксація типових форм), наукова організація театрального виробництва і багато інших—усе це не може розглядатися в рамках ілюстрованого тижневика, поруч театральних та концертних анонсів і програм.

Отже потрібен великий, що-місячний журнал для наукового вивчення та критичного освітлення нашого мистецтва, зокрема театрального життя. Загальні місячники не можуть цього робити в належній мірі хоч би вже через те, що вони «загальні» і спеціально-мистецький (наприклад, театральний) матеріал на їхніх сторінках губить серед маси інших матеріалів і не знаходить собі належного резонансу. Є відомості, що Управління Політосвітою надумало видавати, окрім «Нового Мистецтва», солідний мистецький журнал, присвячений, головним чином, театральним справам. В такому разі можна тільки побажати, щоб це було не лише «ріа-

dezideria», а реальним фактом. Повна річ, що виданням такого місячника зовсім не виключається потреба ілюстрованого театрального тижневика, типу «Нового Мистецтва» тільки не з таким претензійним титулом.

В наступному сезоні мусить розв'язатися ще одне питання, що багато разів висувалося на порядок денний: це—ув'язка наших театрів з радянською суспільністю (з широким колом глядачів) через

ОРГАНІЗАЦІЮ ТЕАТРАЛЬНИХ РАД.

Ці ради можуть виконувати свою місію лише при належній організаційній структурі і пристосованих до того функціях. Театральна рада—це орган глядачів, і як такий, вона мусить репрезентувати безпосередню думку глядачів, безпосереднє відношення їхнє до роботи даного театру... Для керівників театру надзвичайно важливо що-разу чути цей vox populi, що може часом радикально не погодитися з друкованими рецензіями та з театральною самокритикою. Але надавати цим театральним радам якихось інших функцій,—окрім дорадчих та допоміжних (що до абонементних квитків то-що)—на мій погляд,—ні в якому разі не можна.

Відповідальність за «мистецьке обличчя» театру мусить цілком лягати на керівників даного театру, а не на когось інш. А тому жодного veto в питаннях репертуару, персонального складу чи виконання у театральних рад не може бути. Театральні ради мусять бути широкими громадськими організаціями, щоб сприяти розвитку наших театрів не директивним втручанням у мистецькі справи, а доброю порадою, широкою інформацією та популяризацією українського театру серед глядацьких кол.

Таким чином, організація драматургів, з твердою установкою на театральне виробництво, утворення солідного театрального журналу, окрім ілюстрованого тижневика, і широка організація театральних рад—ось ті найголовніші питання, що їх мусить розв'язати наступний театральний сезон. Я. МАМОНТОВ.

величезна купа людей. Вони щось тягли з Дніпра на берег й дружно кричали. Уже з води виплила якась велетенська чорна колода. Як ото в казці тягли ріпку, так і тут люде тягли цю колоду. Чоловіки, далі жінки, а потім на кінець діти. Крикнули, потягли й попадали. Колода обірвалась.

Так заготовлюють собі паливо ці люде. Вилловлюють з Дніпра затоплені колоди, ліс і тим палаять.

Проминули те й перед нами виткнувся бік Кляжкої гори, а ближче Чернеча, де й поховано Шевченка. Ще здалека помітили ми червону арку при дорозі, якою й треба йти до могили. Верх арки вифарбовано в червоний колір, а бокові стовпи під мармур. На арці напис: «Могила Т. Г. Шевченка». Над написами фалішський герб.

Від арки йдуть на гору дерев'яні вузелькі сходи з поруччям. Поруччя й сходи пописані відвідувачами. (Яку погану звичку мають оці незчисленні відвідувачі—писати скрізь своє прізвище. Кому воно цікаво прочитати прізвище якогось Тугу-Табунця-Буланенського, що тут росписується?). За сходами ярки і гора зеленіють молодими акаціями та липами. Вгору по сходах, (а їх щось за 300) на невеличкому майданчику будка ДВУ і друга, певно буфет. Вище сходи переходять на просту широку стежку, що розходиться на дві. Тут же на двох деревах почеплено дощечки. Одна—намальована ру-

ка, що показує «до могили», а на другій такий напис:

«Громадяни! Шануйте велику могилу, не дозволяйте самі собі чогось такого, що може пошкодити її природній красі та порядкові. Пам'ятайте, що це могила великого борця за волю робітників та селян. Шевченківський Окрвиконком».

Обабіч стежок і просто—садок. Йдемо садком. Яблуні, груші, вишні. Де-не-де молоді щени, а біля сторожової хати й виноград. Він синіми гронами красиво виткнувся з-за зеленого листя. Великий плац навколо могили наче килим з квітів—підунія, шириня й інші. Садок коло хати й могили насадив сам сторож—дід.

— Сам, як він казав,—по 22 рази на день ходив до Дніпра по воду, а це ж і далеко вниз.

Чистенькою стежкою поміж квітів виходимо до пам'ятника.

Піднімаємось гранітовими широкими сходами. Могила й пам'ятника огорожено низеньким біленьким парканчиком. Раніш тут стояв хрест, тепер пам'ятник.

До 1923 року стояв хрест, а 1-го липня поставлено було цього пам'ятника, за ініціативою районного з'їзду незаможників Калініщини. На старому (ще від хреста) кам'яному підніжжі стоїть чорний постамент з Шевченковим погруддям. На постаменті під погруддям жовта дощечка з написом: «Т. Г.

Шевченко. 1814—1861», а нижче—барельєф—Шевченкова голова в профіль, без шапки. З інших боків постаменту теж барельєфи. З лівого (до Дніпра) «Малий Тарас стоїть біля столу й читає книжку, а напроти нього сидить дядь і п'є горілку. Лівою рукою держить пляшку, а правою перехилив чарку до рота». З правого—«на могилі сидить старий кобзар, грає». Між цими барельєфами з синіми,—«Шевченко в тюрмі. Сидить на озлобленій край столу. Правою рукою підпер голову, ліва на коліні. Руки закуті в кайдани, на обличчі мука. Сорочка розхрістана, на плечі накинута шинель. У стіні невеличке вікно з ґратами».

З могили стежкою простуємо до хати. Низенька під соломою хата.

Навколо дерева й виноград. До сіней прироблено ганка. Синя хата ділиться на дві половини. В одній праворуч живе дід, а вліво світлиця для відвідувачів та бібліотека. Світлиця—це широка простора кімната, прикрашена портретами Шевченка, рушниками та вишивками. Просто, на стіні великий портрет Шевченка олійними фарбами. Портрет прибрано вишиваним рушником гарної роботи. У кутку картина «Кобзар грає, а навколо люде, слухають. Нижче на лаві кобза, що її років з 25-ть, як привіз на могилу вчитель Чарий з Ніжина. Вся права сторона увігнана кількома вітками. Тут і вінок з Москви, на 50ті роковини смерті, з мідною таблич-

Музика, кіно

Музичне виховання в школах соцвиху

(В порядку обговорення).

В статті «Музичне виховання в школах соцвиху» («К. і П.», ч. 34) тов. Перунов зачепив надзвичайно цікаве питання про сучасний стан музичного виховання в наших школах соцвиху. Питання це вже давно хвилює керівників музичного виховання, що найближче стоять до цієї справи й найгостріше відчувають потребу в якихось певних заходах для поліпшення справи музичного виховання в школах. Тепер питання музичного виховання назріло, загострилося, набрало актуального значення, а тому й обговорення його, розпочате на шпальтах «К. і П.», є доцільне й як раз своєчасне. Треба всебічно обговорити це питання, виразно зазначити всі хиби й недоречності, не замовчуючи нічого, щоб потім, намічаючи шляхи й засоби до поліпшення цієї справи не наробити нових помилок.

Погоджуючись в цілому з тов. Перуновим, ми не можемо погодитись з деякими твердженнями його, а саме. Припускаючи можливість одведення музиці в школі більш менш належного місця, він запитує: «Хто ж буде її викладати?». І далі: «Педагогів для школи готують педагогічні технікуми, факультети соцвиху. А чи вивчають там як слід музику, чи готові для цього педагоги?». (Підкреслення наше І. М.). Коли з перших речень може не зовсім зрозуміла думка автора, то з останнього, підкресленого нами речення, цілком ясно, що він має сказати. Автор гадає, що педагогів, які б керували музичним вихованням в школах, змогли б випускати і педагогічні технікуми і факсоцвихи. От тут як раз автор і помиляється. Педтехнікуми і факсоцвихи існують зовсім не для цього, а для того, щоб виховати групуовода для першого концентру (педтехнікуми) й керівника для другого концентру (факсоцвих). Випускати ж керівників му-

зичного виховання мають педагогічні факультети (навіть спеціальні відділи соцвиху) при муз.-драм. інститутах. Звичайно, в педтехнікумах і на факсоцвихах мусить викладатися музика, але з якою метою? Та тільки з метою загального музичного розвитку студента. Музика тут повинна бути ніби продовження того музичного виховання, що починається ще з трудової школи. Студент потребує з музики стільки, скільки потрібно мати групуоводі для орієнтації в різних музичних моментах, з якими йому доведеться зустрічатися підчас щоденної праці в школі. Чи посівати пісень підчас проробки якогось комплексу, або йдучи з дітьми в екскурсію, чи дати дитині відповідь на якесь запитання з музики—от ті дрібниці, з якими мусив би упоратися сам вихователь. Групуовод повинен бути енциклопедистом, і в галузі музичній він також мусить знати ніяк не менше за своїх вихованців. Що треба поліпшити і яким чином упорядкувати викладання музики в наших педвузах, про це нема чого й казати, але говорити, що студенти закінчивши освіту зможуть бути музкерівниками, це значить не розуміти наскільки складна річ музичне виховання дітей. Воно складається з багатьох чинників, послідовно й гармонійно переплетених, являючи собою щось цілне.

Тов. Перунов хотів очевидно підкреслити

те, що в наших педвузах нічого не робиться в справі музичного виховання студентів, що студенти закінчивши освіту і ставши групуоводами, не тільки не допомагають, а навпаки, через свою музичну некультурність часто навіть перешкоджають, а то й зовсім руйнують роботу музкерівника. Але тов. Перунов ставить справу з підготовкою педагогів в глухий кут.

Інтерес до педагогічних факультетів при муз.-драм. інститутах збільшується (особливо до відділу соцвиху) і що-року цифри випускників все більшають. На нашу думку не в педвузах треба шукати порятунку, а в педагогічних факультетах муз.-драм. інститутів. Треба тільки щось зробити, щоб на цей факультет й особливо на відділ соцвиху йшло як найбільше студентів. Для цього треба перш за все поліпшити матеріальний стан музкерівника в школі, тоді й інтерес до відділів соцвиху збільшиться й цифра випускників зразу ж підскочить. Та не так вже й багато потрібно музкерівників. Один керівник може цілком нормально обслужити дві школи семилітки або чотири чотирьохлітки.

Таким чином в справі підготовки педагогів-музик треба орієнтуватися не на педагогічні технікуми або інститути, а на педагогічні факультети муз.-драм. інститутів, збільшуючи число охочих вчитися поліпшенням матеріальних умов музкерівників та поклавши край тому невиразному становищу, в якому перебуває музичне виховання дотепер.

ІВ. МАЦЕГОРА.

Життя перед об'єктивом

(За культур фільм).

Найпростіше здобувається найбільшою працею. Вся педовга, що відбувалася на наших очах, історія розвитку кінематографії є зайвим доказом цієї старої аксіоми.

Кіно на перших своїх кроках взялось за складніші завдання психологічної драми, ек-

ранізацію літературних творів, імітацію реального життя за допомогою шовтона, фарб і театральної декорації.

Ще не так давно не дуже численні «культурні» оборонці кіно бачили його призначення лише в фальсифікації не досяжної для «публіки» театральної культури.

Ніхто тепер не повторює цих павічних думок: величезне соціальне і художнє значення кіно, саме в радянському Союзі—досить рішучо підкреслюється, однак на сучасному кіно навіть у нас, де революція щасливо перервала вульгарні традиції Ханжонковських та Дранковських «Недогоровелих камінів» та «Отзвучавших струн»—вони все ж наклали своє тавро.

Гипертрофія ігрового, так званого «художнього», фільму є безпосереднім наслідком тих часів, коли «новий технічний винахід», останнє досягнення європейської цивілізації намагались використати виключно як засіб дешевої імітації більш сталих художніх видовищ.

«Соціальне походження» ігрового фільму від мандрівного балаганного кіно, що посідало на ярмарках місце поруч з вар'єте і паноптікумом, до цього часу дається в знаки. Часто-густо і в нас, всупереч цілком своєчасним вимогам радянської суспільності, ігровому фільму надається характер виключно розваги.

Досвід минулого сезону з його численними «середніми» історичними, східними й комедійними фільмами ні на що інше не розрахованими, що думав ще раз підтверджує.

Не обов'язково, як Дзига Вертов та Кіноки, бути принциповим ворогом ігрового фільму, щоб визнати, що він до де-якої міри існує як паразит за рахунок широкій галузі

кою: «Геніальному Шевченку земний поклон от Московского Художественного театра» і вінок Канівського земства. В одному вінку гіпсова маска Шевченка, копія з помертної. Скрізь на стінах фотографії з Шевченкових картин, рушники та плахти. Ліворуч від дверей, у кутку у простеньких чорних рямцях під шклом два вірші, руською мовою, присвячені Шевченкові і волжські гуслі.

Ще на стінах дятлі малюнки присвячені Шевченкові. В кімнаті понад стінами стоять лави і дубовий стіл. На ньому альбом з фотографіями, відкриття могили 1 липня 1923 року, книга для запису вражень відвідувачами та чорнила. Цікаво проглянути цю книгу. Що тут у ній і не пишуть? І за себе, і за могилу, за пам'ятник. Відбивається, звичайно, як у всякому місці публічного відвідування і некультурність, і хуліганство окремих «туристів», що користуються з кожної можливості безкарно попаскудити.

Пишуть і діти. Яке-ледве-ледве навчилися ручку тримати, і пише.

Альбом з фотографіями так залозаний, що аж брати його до рук ніяково. І тут є напис, теж «усякі».

На могилі тепер сторожує син діда Івана Олексійовича Ядловського. Сам дід, що 47 років провартував тут біля могили і багатьох де-чого може розповісти, живе тут же. Шевченка, або хоча б робити. Підтоптався

старий, хлиється до землі, хоч і пробує бадьоритися.

— Груді,—каже — болять, задихка сильна, не можу довго говорити. А все ж таки і він встриє в розмову, розповідає про могилу. Та й хто може більше розповісти, як не він, бо сторожує вже 47 років, а самому йому—79.

Ще 23 року в «Червоному Шляхові» Ф. Ернест писав за могилу*): «Експедиція відбулася 21-25 липня. У Каневі було оглянуто... й могилу Шевченка. На останній Київським діячам мистецтва довелось з жалем констатувати той факт, що за останній час могилу «прикрашено» дешевою архітектурою з дихту—бутафорськими арками quasi—українського стилю, а на самій могилі нині стоїть незграбний цегляний обеліск з маленьким бюстом поета на ньому й трьома барельєфами—в стилі дешевих листівок «Хохляцького жанра», що продаються по тютюнових крамницях. Пора його замінити, давно пора.

Цими діями закінчується термін конкурсу на проект нового пам'ятника цікаво, що він дасть очі якого по ньому буде збудовано цього пам'ятника?

*) Експедиція для студіювання української старовини «Червоний Шлях» № 6—7 (1923 р.) ст. 282.

культурфільма. Те зневажливе відношення до культурфільма, що й до цього часу характерне,—с чорною невдячністю відносно його заслуг і безперечного значіння.

Без перебільшення можна сказати, що багатьма своїми найбільш цінними художніми засобами ігровий фільм зобов'язаний скромній галузі культурфільма—бо він навчив ловити життя ненароком, він поволі повертає об'єктиву його природню зоркість, корегує і послаблює те захоплення бутафорею і фальсифікацією реальності в ігровому фільмі.

Кіно стає мистецтвом лише тоді, коли воно знаходить свою власну специфічну мову для виображення життя і в створенні цієї мови (наявність якої не можна заперечувати), культурфільму належить почесна роль. Це він по самому своєму призначенню стремить найбільш економно, гостро й переконуючи показати зоровий зміст кожного явища, це він у своєму утилітаризмі знаходить найбільш переконуючі засоби показу і кути зору. Технічний бік кіно він розширює не в меншій мірі, ніж ігровий фільм і вдосконалення що їх вимагає,—скажем медичний чи біологічний фільм—часто можуть бути виокрістані і в ігровому фільмі. Однак тут хотілось би підкреслити не цю технічну, чи культурно-освітню роль культурфільма, а його значіння як естетично-художнього «озонатора» ігрового фільму.

Мова кіна—це мова образів і культурфільм особливо гостро підкреслює цю особливість кіно-образами показувати речі, їхні рухи—статичну й динамічну життя.

Візьмемо для прикладу відомі наукові фільми по історії мистецтв Берлінського Інституту культурних дослідів, що їх кіно використовує для всебічного, неможливого при звичайних умовах, показу будь якого пам'ятника архітектури; апарат бере його в зміні різного освітлення, збільшує деталі в швидкому наближенні чи віддаленні, примушує його збільшуватись або зменшуватись.

Кіно збагачує наші зорові уявлення і в цьому розширенні нашого здорового об'єкту—одне з важливіших завдань кіно, як нової здорової мови і в цьому воно з успіхом конкурує з малюванням. Тому ж збагаченню наших зорових уявлень допомагає повільний чи прискорений темп зйомки, що частіш за все

вживається в культурфільмі. Ми навчилися гострим оком об'єктивна слідкувати за ритмом хвиль, що кидаються на берег у бурхливому прибої, або за бігом хмар по небу, і коли ігрова кінематографія змогла втало, в плані емоційному, включити натуральні зйомки в арсенал своїх художніх засобів («Потьомкин», «Мати») — то в цьому вона зобов'язана досвіду культурфільма.

Декорації і павільйонні зйомки в ігровому фільмі необхідні, не обов'язково і навіть часто шкідливо знімати потрібні епізоди завжди з натури—це часто заважає композиційній насиченості, не дає можливості надати відповідного освітлення,—але чому навчив нас культурфільм, це поважати природню правдивість об'єктивна, цінувати не лише ті декорації, що ми їх кінець кінцем у фільмі не помічаємо.

Таким чином культурфільм, беручи цю назву в найширшому значінні, часто виступає як реформатор художніх смаків, як галузь, що надає нової естетики речам і стиль кінопоказу, тим більше, що на культурфільму у нас звернено так мало уваги, що ігрова кінематографія ще й досі залишається махучою для культурфільма і гальмує його зріст. Кращі сили забирає ігрова кінематографія і всі кошти віддаються в її розпорядження і на культурфільм встановлюється погляд як на допоміжну випадкову вузьку галузь.

Окремим піонерам-ентузіастам культурфільму з великими зусиллями пощастило пробитись і ми повинні на жаль визнати, що на Заході спроби Гвідо Зебера або Рене Кле-ра користувались куди більшою увагою ніж у нас, наприклад, роботи Дзиги Вертова, що намагався поглибити галузь культурфільму.

Те що зроблено на Заході в галузі культурфільму, ще не зовсім досконале, при належній увазі ми можемо легко не лише наздогнати, але й значно випередити західні досягнення. Треба тільки, щоб зросла увага до культурфільму і щоб галузь, яка до цього часу була лише додатком до ігрового фільму існувала і «поза програмою», притягала нові сили й кошти.

До всієї кінематографії в цілому навіть і ігрової зокрема це було б великим кроком наперед.

АЛЬФ.

Музика в Німеччині

(Лист третій)

Надзвичайно вбого був показаний на Франкфуртській виставці відділ педагогічний. ОРСР (дякуючи ВОКС'ові) нічого не виставив, хоча те, що в Радсоюзові робиться в галузі музичного виховання дітей, викликало не аби яку зацікавленість, бо те, що на виставці показала Німеччина та Чехословаччина нічого цікавого виняткового і повчаючого собою не було. Центром музично-педагогічного відділу, були експонати нової модної у Німеччині та і взагалі у Європі системи: Tonica—Do—Zehre. Суть цієї системи полягає у визначенні звуків та ступнів гами і навіть мелодії, рухами пальців, руки, а також умовними фарбами. Розроблено цілу «гаму» рухів пальців, що відповідає кожному ступневі гами, а також різним музичним моментам. В практиці цією системою користуються вже для керівництва масовим співом (на гулянках, мітингах), а також для вправ з дит-

ми по сольфеджуванню, для чого вигадані спеціальні гри (м'ячики, доміно, різного кольору: коли м'ячика підкидають, діти мають співати той звук, що його визначає фарба м'ячику і інші). Коли пригадати, що у Візантії років з тисячу тому назад вживалася система «хірономії» — показу звуків рухами пальців, то «новизна» системи Tonika-Do-Zehre буде під значним сумнівом. Безумовно де-яке допоміжне значіння ця система має. З інших експонатів муз. педагогічного відділу заслуговують на увагу набори інструментів і приладдів для провадження у школі ознайомлення з музичними явищами, а саме: Монохорд, що дозволяє вимірювати довжини струни, що звучить і тим поновляти Піфагорові акустичні досліді і набор камертонів різної настройки з резонаторами Wellenmaschine для демонстрації і внесення звукових хвиль; апарати для показу хиб виконання (написи:

«високо», «низько», «справно» то що); наочні приладдя для вивчення нотної системи, метру, різні музичні гри, як лото; світові таблиці для демонстрації нормального й хибного положення гармонії під час співу і т. інш. Окрема кімната містила зразкову музичну бібліотеку. В цілому на педагогічному відділові маємо випадковий набір різних приладдів, що їх виставили фірми, так би мовити «індустріальний» принцип підбору експонатів—демонстрації ж систем і методів муз. виховання,—на виставці не було.

Поруч з «педагогічними» кімнатами розташувалися цікаві експонати чвертьтонової музики (сист. Алоїза Габи, проф. Празької консерваторії). Тут виставлено було «чвертьтонового» рояля з трьома клавіатурами (одна вище другої, як на органі), чвертьтонові фісгармонію і кларнет. А композитори чвертьтонової школи демонстрували свої твори. Навіть побіжне знайомство з цією системою доводить широкі обрії дальшого розвитку музичного мистецтва, які ця система відкриває. Відділ музичної індустрії (експонати різних фірм) дуже повно репрезентували сучасний стан і досягнення в галузі виробу різних музичних інструментів то що. В окремій кімнаті були виставлені губні гармошки, які в Німеччині широко вживаються (по школах існують цілі оркестри цих інструментів). Цілі кімнати були відведені новітнім системам фортепіано, оркестровим інструментам (де показувався весь процес виробництва цих інструментів), виробництва дзвонів, механічні інструменти Welte Mignon, які визначаються надзвичайно художньою передачею гри різних піаністів, грамофони різних фірм, з яких треба відзначити Ultraphon, що досконало передає як тембри, так і силу звука і до того і не шипить, як звичайний грамофон. В окремій кімнаті була показана еволюція грамофону від перших конструкцій Едісона, аж до вище зазначеного Ультрофону. Не забули також і кіно, що репрезентовано було т. зв. «Акустичною фільмою», де на фільмові поруч зі знімками були зафіксовані і звуки (окремими лініями, рисками). На жаль цього фільму не демонстрували.

Вище я відзначив музейно індустріальний характер експонатів Франкфуртської виставки. Сучасне музичне життя (виключаючи концерти) було показано лише в експонатах трьох музично-професійних організацій, а їх у Німеччині значно більше), а саме: Deutscher Arbeiter—Sängerbund—німецький робітничий співочий союз Deutscher Sängerbund (німецький співочий союз) і державне об'єднання німецьких композитивів і педагогів.

Експонати цих організацій здебільшого складалися з їхніх видань, манускриптів і портретів їх композиторів, програми виступів і часописів. Хорові союзи існують у Німеччині давно, мають величезну кількість хорів, стали організаційні форми, свою пресу, свої видавництва. Класова боротьба в Німеччині перейшла і в царину співочого мистецтва, в наслідок чого виділилась зі складу всенімецького співочого союзу низка робітничих (по партійній належності до с.-д. і компартії) хорів, що утворили свою окрему організацію Deutscher - Arbeiter-Sängerbund, яка увійшла до складу ін-

тернаціоналу робітничих хорів т. зв. «Гам-бурзький інтернаціонал», що об'єднує робітничі хори Німеччини, Австрії, Швеції, Швейцарії, Чехословаччини, Ельзаслотаринії, Голандії, Угорщини, Польщі т. інш. держав.

Сподіваючись у найближчий час присвятити хоровій справі у Німеччині окрему статтю ми на цьому обмежимо свою інформацію по цьому питанню.

Дуже цікаві експонати музичної преси, де виставлені музичні часописи різних країн (окрім СРСР—не знаю чому?). Найбільш повно звичайно приставлена музична преса Німеччини, де виходить 37 (!) музичних журналів, присвячених різним питанням музичної культури (видавництва індустрії, критиці, профсоюзним питанням науки (і т. інш.). Правда більше з них (особливо органи окремих музичних союзів) не виходять за межі одного-двох аркушів. Преса інших держав репрезентована дуже не повно.

Коли підвести підсумки експонатній частині Франкфуртської музичної виставки, то лоруч з величезним музично-культурним

багатством, що було тут зібрано, треба одмити низку хиб, а саме:

1. Відсутність детально розробленого плану що до експонатів, в наслідок чого помічався певний різнобій, що до підбору експонатів і повноти їх. Це зокрема видно в відділові європейських країн (де в одних ухил в музейність, у других—в етнографічність), а також відділові радіо, педагогічному то-що.

2. Майже цілковита відсутність експонатів, що розповсюджували б сучасний стан музкультури у всесвіті (музпрофесійний рух то що) і зокрема—

3. Майже повна відсутність діятрамного і статистичного матеріалу.

4. Убогість і однобічність педагогічного відділу.

5. Відсутність на виставці нового каталогу (може й вийде після виставки), а також стандартні форми поясняльних карток при експонатах здебільше не зазначувалося джерел і дат на цих картках, і нарешті,

6. Звужений характер виставки, як це зазначалося вище.

П. КОЗИЦЬКИЙ.

Радіо-концерти

(5-го—11-го вересня).

З концертів Харківської радіо-станції, що відбулися минулого тижня, треба відзначити концерти, присвячені творчості французького композитора Дебюссі—та творчості «освічених дилетантів в руській музиці», а також сказати кілька слів і про концерти для селян та нацменшостей.

Перший з зазначених концертів в цілому лишив досить добре враження і програмом, правда, досить обмеженим для виявлення фізіономії композитора основоположника певної художньої течії у французькій музиці передсучасної доби, і своєю лекційною частиною (музкерівник: Полфьоров). Проте, серйозний характер концерту позбавлено суцільності домашньою відділу «легкої» французької музики.

Концерт з творів руських музик—дилетантів загато розтягнений (понад 20 творів) і одноманітний своїм романтично-сентиментальним настроєм музики першої половини 19-го стол., не можна визнати за вдалий. Програм концерту не задовольняє й тим, що по більшості вимагає він загато відомі, улюблені й досі в міщанських колах романси «Нелюдино наше море», «Новгород», «У врат обители святой», «Матужка-голубушка» і т. інш. не менш відомих Верстовського, Дюна, Гурілова, Вільбоа й т. інш., тоді, як творчість не менш талановитих, але менш заспіваних авторів (як-от, Кавеліна, Данилевська) не продемонстровано зовсім.

Мало пророблено програм і з боку виконання: сентиментальну тягучість музики ще підсилено неможливо розтягненими темпами, не пророблено фразировку й стиль творів, що потребують освіження і доброго камерного виконання. Крім того, ні лекційна частина, ні настрої та зміст виконуваних творів не підходять до концерту для руської нацменшости, велику частину якої становить робітництво та селянство. Отже, на наш погляд, концерт повинен би бути лише музично-історичним, і пристосування його до концерту для руської нацменшости притягнуто за вуха.

В строкатому програмі концерту для селян виділяється позитивного оркестрова сюїта на укр. нар. темп Акименка та танок на гуцульські теми Богуславського, а також вокальні твори—сатирична пісня Лісовського «Панотень з Кочетків» на слова В. Пронизи, «Вільна Кормарьова та «Батада» Васильєва-Буглая. Між іншим треба зауважити розбіжність в поясненнях музкерівників до творів: коли в попередньому концерті підкреслювалося псевдо-народність музики дилетантів (Гу-

рільов і ін.), то в даному концерті де-які з цих творів рекомендовано, як твори в народному стилі. («Матужка-голубушка»).

Не задовольняє й програм концерту для чеської і німецької нацменшостей, складений лише з декламації та творів для інструмент. ансамблю й струн. квартету. Витяючи популяризацію симфонічної й камерної музики (виконувалося: симфонію «З нового світу» та «Слов'янський танок» Дворжака, увертюру «Сікегалова печера» й 3-тю частину 3-го квартету Мендельсона й інш.), не можна не визнати, що широкий аудиторії важкувато слухати весь програм з інструментальної музики. Музкерівникові (тов. Сердюк) треба додержуватись вживаної у нас музичної термінології, не можна бо пояснювати «Largo» симфонії, як «длинну» частину; слід також уникати діалектизмів у лексикі й вимові і не подавати експромтно-невдалих пояснень про характер та зміст виконуваних творів.

Рецензовані концерти спонукають до таких зауважень:

1) концерти, що мають на увазі робітничу й селянську аудиторію, треба починати раніше, бо час від 9—11 год. веч. запізній;

2) в зазначеного характеру концертах слід не забувати пояснювати музичні терміни («сюїта», «народна тема», «народний стиль» й т. інш.);

3) треба популярніше викладати лекційну частину, підтверджуючи основні моменти лекції конкретними вказівками на те чи інше явище при виконанні;

4) обов'язково оголошувати авторів, записувачів та гармонізаторів творів;

5) звучання окремих груп й інструментів ансамблю, зложеного непропорційально, треба урівноважити відповідним розміщенням їх відносно мікрофону, інакше дерев'яна група заглушує струнну;

6) програми концертів пророблюються до того мало, що часто-густо виконавці беруть неправильний темп, не говорячи вже про замалу художність виконання та нерозуміння характеру твору (від останнього особливо втрачають народні пісні);

7) виконання артистів бракує потрібної для радіо-музики техніки: ясної дикції й правильного звуку, що давав би чисте звучання і в репродукторі. На це треба звернути увагу, щоб виправити цю хибу в подальшій роботі.

ЮРИЙ ТКАЧЕНКО.

Театральний сезон у Полтаві

Театральний сезон у Полтаві намічено почати 1-го жовтня. Проте ледве чи вдасться його відкрити вчасно, бо тепер як раз в театрі відбувається ремонт, що, очевидно, може затягнутися.

Сезон почне український театр ім. Заньковецької, що вратиме в Полтаву до 1-го січня, а далі вийде на окриту та в м. Суми і Донбас. Театр цей також обслуговуватиме робітничі клуби. Трупа в повному складі вже прибула до Полтави і з 1-го вересня почала підготовку. Але нормальному ходу підготовки знов таки заважає, ремонт театру.

На відкриття сезону Заньківчане готують п'єсу Ірчана «Підземна Галичина». Далі вийде в першу чергу «Любов Ярова» і «Собака на снігу». Крім цього, пройдуть «Маруся Богуславка», «Сава Чалий» (обидві в переробці), «Яблуневий полон», «Пурга», «Седі». «Родина пацюків», «Гейша» з переробленим текстом і т. інш. Мають піти нові п'єси Куліша та Мамонтова. Поза цим в репертуарі театру є близько 20 п'єс минулих сезонів.

На чолі театру стоїть художній керівник і головний режисер Романіцький, що працює в театрі спочатку інсценування. На постійного режисера намічено запрохати режисера Шклярського, а на окремі постановки видатних режисерів.

На Жовтневі свята театр готує спеціальний репертуар, що над ним працює обрана комісія.

15-го вересня минуло 5 років роботи з дня заснування театру ім. Заньковецької, що почав свою роботу в 1922 році успіхом. За час своєї роботи театр поставив понад 120 окремих п'єс. Свій ювілей театр святкуватиме разом з 10-ми роковинами Жовтня.

До цього часу театр не мав постійного місця перебування, і був фактично пересідним. Тепер, запрошений до Полтави, він, очевидно, остаточно матиме її за свою постійну базу. Оркестрові дас на театр 18 тис. карб. Головполітосвіта дас 20 тис. карб. Після Полтави він вийде з 5-го січня до 5-го березня до Сум, де йому гарантують 10 тис. карб., а потім до Донбасу. Полтавські робітничі та громадські кола дуже прихильно ставляться до театру і очевидно за допомогою їх театр змінить свій стан. Для робітників і службовців театр завів пільгові абонементи зі знижкою 50% проти звичайних цін та пільгові талони з знижкою в 25%. Попередній продаж абонементів проходить досить успішно.

Книжки надіслані до редакції

ВИДАННЯ КНИГОСПІЛКИ.

Юрій Смолич. Півтори людини. Оповідання. Ст. 101, ц. 55 коп.

А. Неверов. Тули де хліба досить. Повість. Переклад П. Іванов. Друге видання. Ст. 148, ц. 60 коп.

Сергій Авслендер. Чорний ватажок. Негерська повість. Переклад П. Іванов. Ст. 83, ц. 60 коп.

Дударин. Збірник пісень. М. Леонтовича, ц. 1 карб.

Лисенко. Дуети, ц. 2 карб.

ВИДАННЯ ВАПЛІТЕ.

Вапліте. Літературно-художній журнал. Вільної Академії пролетарської літератури. Книга 4. Стр. 238, ц. 1 карб.

М. Майський. Творчі білого міста. Оповідання. Стр. 47, ц. 20 коп.

«ПЛУЖАНИН» № 9.

Вийшов з друку № 8 (серпневий) «Плужанина». Зміст: О. Блок. Дванадцять (переклад В. Сосюра); М. Савицький. На Алдані, оповідання; А. Павлюк. Вечір, поезія; П. Голота, поезія; Ів. Андрієнко. В рибальському закутті, оповідання; Р. Гуцало. Діти в леваді, оповідання; Шолом-Алейхем. Напої мого брата Елія (переклад з єврейської). Поезії: Хотиненка, Мих. Міка, Уїзі Волькер, Годованця.

31 СТАТТІВ: П. Тиховський. До історії байки. Т. Т. Степовий. Де-що про індивідуальні та соціологічні чинники мистецтва. А. Сіннієв. Перший лорд од літератури (переклад з англ.). В. Червониченко. Нарис історії одного твору (про О. Кобилянську). Г. Іваніца. До методики ознайомлення з поняттям теми.

Критика, бібліографія

Де-які висновки в питанні про індексацію книжок в УСРР

Бібліографи України можуть радіти з того, що на сторінках нашої преси—поруч з першорядної ваги питаннями радянського будівництва, знайшла собі місце й скромна справа індексування книжок*).

Через віщо саме справа індексації в наших умовах набирає такої значущості? Відповідь на це можна одержати, з'ясувавши ту користь, яку приносить індексація книжок. Справді, поставлений на книзі шифр гарантуватиме можливість перебування книжок з певного розділу в певному місці (між іншими книжками) на полицях любого із книгозбирань і не лише на Україні. В цілому — це є та ж — маленька тільки — гілочка, за сію до соціалістичного будівництва культурного, як і т. з. «обов'язковий примірник». Цим пояснюється те, що в Радянських Республіках справу індексації книжок проведено в законодавчому порядку й присутність індексу визнано за обов'язкову для кожного книжкового витвору друку.

Та, на жаль, користь, що її приносить індексація книжок, не досягається при тому стані, в якому перебуває ця справа в нас на цей час.

Перш за все—хто фактично зараз провадить індексацію книжок?

Помилково гадати, що тільки Книжкова Палата. Остання може індексувати лише харківські видання, а по інших місцях обов'язок індексувати книжки перед виходом їх у світ покладено на бібліотеки; ми вже не говоримо про те, що навіть окремі видавництва (ДВУ) мають свого індексатора (Харків).

Отож і не дивно, коли тут ми спостерігаємо як найширше кустарництво, виявлення ініціативи (не завжди корисної) з боку тих, хто індексує. І не винні в цьому наші індексатори. Справді, хоч і визнано в нас десятилітню міжнародну систему за обов'язкову, треба констатувати, що в наших радянських умовах ця система не може задовольнити нас в повній мірі: вона взагалі не дуже пристосована була до колиш. Росії, а до теперішнього СРСР і його окремих республік—і того більше. Багацьке є таких питань з нашого життя, що на їхнє індексування неможливо знайти відповіді в таблицях цієї системи, пристосованої загалом до потреб і умов буржуазного світу. Який же вихід?

Слід відповідно пристосувати цю десятилітню систему, щоб було ж нарешті щось загально-обов'язкове, зрозуміле. Що робиться в цій справі у нас на Україні? На словах, в проєкті—чимало, справді мало, майже нічого. Є спеціальна бібліографічна комісія при УАН**), провадить в цьому напрямкові свою роботу Укр. Науковий Інститут Книгознавства в Києві, Всенародня бібліотека при УАН та Укр. Книжкова Палата в Харкові, а також і крупніші наукові бібліотеки УСРР. Але наслідків від усього

того цього так і по сей день не чути... Мабуть, ще перед нашою Головною наукою стоїть потреба рішуче довести до кінця розробку цієї справи (каталогографічна інструкція наприк.) в як найшвидчий час. Ми розуміємо, що це важка й серйозна робота, але й часу минуло вже чимало.

Другим за цим повстає питання про робітників-бібліографів. Справді, щоб бути індексатором, треба являти з себе людину не аби-якої підготовки загальної, не кажучи вже про спеціальну.

Чи ж у нас хто одержує тепер спеціальну бібліографічну підготовку? Чи де провадиться підготовка цих потрібних не лише для індексування, але й усієї бібліотечної справи, робітників? Ніде й ніхто. Отак собі простісінько й виходять з «практикантів». А життя підказує потребу в кваліфікованих, збагачених і теоретичними знаннями, бібліографах.

В РСФСР оце Російська Книжкова Палата (у Москві) організувала бібліографічні курси—у нас можна б було і пора в Києві, прим., зробити те ж саме силами ВПУ, Інституту Книгознавства.

Тепер ще одне—третє—уже формально-технічне питання. Це саме виготовлення індексу в друкарнях. Тут справді біда: хоч Книжкова Палата (з Головлітом) і зверталася не один раз до друкарень, то загрожуючи кримінальним Кодексом, то усовіщуючи—нічого не допомагає. Друкарні загалом нехотять, якщо не сказати більше, ставляться до цієї справи: замінити якусь цифру, значок у індексі, а то й весь індекс перевертати, взяти з другої книжки ім нічого не вадить—мовляв, це лише форма. А тим часом найточніший та найкращий індекс, коли його перевертять у друкарнях, губить всяку вагу, ще більше—приносить одну тільки шкоду; він збиває з пантелику бібліотекаря, підризає в ньому віру в індекс*).

Тут очевидно треба—перш, щоб органи Головліту, Книжкова Палата настоювали на притягненні друкарень до відповідальності за всяке перевертання індексу, і друге—щоб загрози певної кари не залишалися тільки загрозою й, щоб друкарні були про неї відповідно поінформовані, не кажучи вже про те, що треба було б звернути увагу і на усвідомлення робітниками друкарень ваги тих таємничих значків цифрових, що стоять на книжці.

Ось які питання бібліографічні виникають в зв'язку зі справою індексації і чекають свого вирішення.

2 АНТ. КОЗАЧЕНКО.

*) У вище названій замітці т. Дубняка К. наводяться 2 приклади про перевертання індексів. Про перший мусимо сказати, що друкарня, якраз сама від себе поставила на весь журнал «Вісник Природознавства» той індекс, що його Палата дала лише для однієї статті відбитка «Рослинистість України». У другому випадкові—з роботою Тутківського «Зат. землезнавство» т. Дубняк помилився: за скороченими таблицями Б. Ц. К. РСФСР індекс «55» якраз і визначає «Геологія. Фізична географія», для біб-ек саме досить цього індексу і він правильний.

М. Йофе. Що повинна знати сільрада про переселення. З серії книжок «Бібліотека сільради в справах земельних». За редакцією С. К. Луденка. Вид-во «Радянський Селянин», Харків, стор. 70, ціна 35 коп.

За браком інформації села в справах переселення, останнє здебільшого користувалося «чутками», а це, звичайно, ускладняло й без того важку справу переселення. Часто-густо переселенню-селянину доводилося їхати до округи, навіть до центру, щоб довідатися про якісь звичайнісінькі питання, тому що відповіді на місці часто-густо дістати не міг.

Через це видання популярної книжечки—довідника для сільрад про переселення повинно внести на село більшу ясність в переселенську справу й попередити зайві витрати селянина на проїзди так і масове свавільне переселення.

З початку в книжці, згадавши про дореволюційне переселення, автор спинився на сучасних завданнях переселення, зазначивши скільки дворів за планом Наркомзема передбачається переселити з кожної округи протягом найближчого десятиріччя (до 1935 року включно).

Давши характеристику місць, куди переводяться переселення—південь України, Надвожжя, Уральський край, Сибір, та Д. Схід, тов. Йофе досить докладно розповів у книжці про умови та порядок переселення.

Відрадженьня ходаків, закріплення землі, норми наділення переселенців землею, строки переселення, організація переселенського товариства, пільги переселенцям, як у місці селення так і за переїзду туди—це все окреслено в книжечці.

Закінчується книжечка попередженням не переселятися свавільно.

Взагалі в книжці тов. Йофе можна знайти відповіді на селянські запитання в справі переселення, що з ними, часто звертаються до Наркомзему або до редакції газет.

Але книжечка тов. Йофе не позбавлена недоречностей та хиб, що на жаль можуть статися до непорозуміння на місцях.

Так на стор. 47 сказано, що «на фондах союзу на одного їдця дається земля від 5 десятин...»

Це твердження, наприклад, що до Сибіру не може вважатися за правдиве.

У довідку для ходаків та переселенців на 1927 рік (видавання відділу колонізації та переселення НКЗС РСФСР читаємо на сторін. 9: «Земля в Сибіру дається від чотирьох десятин на їдця, а в окремих промислових районах і менше чотирьох десятин».

Далі на стор. 54 зазначено, що «для організації переселенського товариства повинно бути не менше як п'ятдесят дворів».

Це цілком суперечить пост. ВУЦВК та РНК від 23 лютого 1927 року «Про переселенські товариства на Україні», що за нею для утворення переселенського товариства потрібно не менш як п'ять дворів. На стор. 55 сказано, що членами переселенського товариства «мають право бути всі, кому надано право переселення та хто має виборче право».

Остання вимога, що її ставить автор до членів Т-ва не цілком відповідає у чинному законодавстві.

За постановою ЦВК і РНК СРСР з 23-III—27 р. («Известия» ЦВК та СРСР за 1927 р. № 67) треба визнати, що громадяне, позбавлені виборчих прав до Рад, можуть бути за членів сільсько-господарських товариств кооперативних товариств з тим лише обмеженням, що їх не допускається в орган управління й до складу фондаторів цих товариств.

Так само це питання з'ясовано й НКЮ.

Нарешті треба пожалкувати, що автор не спинився у книжці на питанні кредитування неможливого селянина на купівлю у переселенців майна, неподільно зв'язаного з землею, не сказав ні слова про переселення за межі України за прийнятими приговорами земельних громад союзних Республік, та не подав розрахункової таблиці плати за проїзд переселенців і ходаків від головних міст України до головного місця Союзного кооперативу. Крім того, до тижня слід було б додати невеличкі мапи районів майбутнього оселення переселенців для попереднього географічного ознайомлення селян з місцезнаходженням колонізаційного фонду. В. К—в

*) Див. ст. Дубняка К. «Індексація книжок» в «К. і П.» 3-IX—1927.

**) Див. про її пленум інформацію в жур. «Бібліологічні Вісті» ч. 2, 1927.

Літературно-мистецька
хроніка

3 ЖИТТЯ «ПЛУГУ».

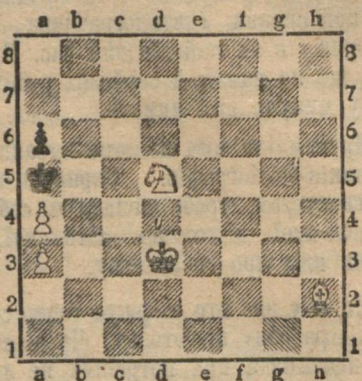
Пленум ЦК Плугу. 10—11 вересня в будинку літератури ім. Блакитного відбувся пленум Центрального комітету спілки селянських письменників Плуг. На засідання прибули тов. з провінції: В. Алешко (Суми), Ол. Ведміцький (Прилука), Юр. Будяк (Київ), В. Штангей (Умань), Л. Коваленко (с. Ракітне), М. Сайко (Бориспіль). Найголовнішу увагу пленуму присвятив перереєстрації членів Плугу. Згідно постанови IV з'їзду Плугу було літом проведено підготовчу роботу для перереєстрації, розіслано товаришам, що числилися в Плузі на час з'їзду, відповідні анкети і запитання. Перереєстрація повинна була з одного боку встановити склад членів Плугу, що не перебувають одночасно в інших літературних організаціях (з'їзд ухвалив, що бути одночасно в Плузі і в інших літературних організаціях не можна), з другого — одібрати з плужан тих, що відповідають, як своєю творчістю, так і діяльністю, новому статуту Плугу, ухваленому на IV з'їзді. На 10 вересня в Плузі вважалося 119 членів. Після перереєстрації залишилось у Плузі 66 товаришів (тих, що надіслали свої анкети і відповідні матеріали до 10 вересня), а саме: В. Алешко, П. Алампієв, І. Багрянний, М. Биковець, С. Бен, Юр. Будяк, С. Божко, І. Юркович, О. Ведміцький, П. Воронін, Введенська, П. Вільховий, А. Гак, В. Гжицький, М. Годованець, А. Головка, П. Горбенко, Д. Грудина, Р. Гуцало, О. Демчук, М. Дукин, Юр. Жилко, Каштан Карий, А. Катранова, Ів. Капустянський, Д. Косарик-Коваленко, М. Ковальчук, О. Конторин, П. Крижанівський, Ф. Ладухін, М. Лебідь, С. Лісовий, П. Лучарський, В. Минко, В. Мисик, Г. Михайлець, В. Муринець, С. Мусіак, В. Нечаївська, В. Нефелін, А. Панів, С. Пилипенко, К. Полонник, В. Різниченко, М. Сайко, Ю. Савченко, О. Яєний, М. Самусь, Ол. Свекла, І. Снісарський, Т. Степовий, М. Дієв, П. Темченко, В. Товстонос, О. Турган, Я. Хоменко, В. Худяк, П. Хуторський, В. Чапля, В. Чередниченко, О. Шиманський, В. Штангей, Г. Яковенко, С. Яровий, О. Сасенко, В. Усенко. Виключено зі складу Плугу 39 товаришів, 16 товаришів, що не подали анкет, виключено умовно, тобто, до подачі анкети.

Далі пленум прийняв у новій редакції, відповідній до нового статута і постанов попередніх з'їздів Плугу, платформу Плугу (опубліковано буде в № 9 «Плужанина»), заслухав доповідь тов. Пилипенка про сучасну літературну ситуацію та тов. Панова про видавничі справи і перспективи та про журнал «Плужанин». Наприкінці ухвалено резолюцію протеста проти загрози війни. Розв'язано також низку внутрішніх поточних справ, а також ухвалено відмітити в листопаді місяці 20-річний ювілей літературної діяльності члена Плугу В. Алешка (25 листопада). О. Кобилянській, що її ювілей 40-літньої літературної діяльності святкуватимуть в кінці вересня, ухвалено послати привітальну телеграму, а також порушити справу перед відповідними організаціями про виплату належного гонорару О. Кобилянській видавництвами «Сяйво» та «Книгоспілка», що видавали її твори.

Нові видання УАН. Вийшли з друку «Записки історико-філологічного відділу» — книжка II за головним редактуванням академіка М. Грушевського та проф. О. Грушевського; а також том II-й «Історія Туреччини та її письменства» випуск другий (письменство 14—15 в.в.).

Цими днями виходять з друку «Звідомлення Київського акліматизаційного саду» (звідомлення починаючи з 19 року) — праця ака-

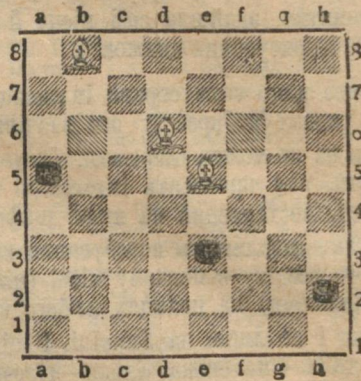
Шахи й шашки

За редакцією І. Л. Янушпольського
№ 34. 17 вересня 1927 р.Задача № 34. А. Фельмана.
Deutsche Schachzeitung

Білі—Кр d3 Ch2 Rd5, п. a3, a4 (5)

Чорні—Кра5 п. a6 (4)

Мат за 3 ходи.

Етюд № 32. Я. Гордіна
„64“

Білі—Дамки b8, d6, e5 (3)

Чорні—Шашки a5, e3, h2 (3)

Білі виграють.

Партія № 26. Початок ферзевих пішаків.

Відиграна у липні ц. р. на турнірі нації у Лондоні.

Білі—Г. Томас, Англія.

- | | |
|-------------|-----------|
| 1. K g1—f3 | K g8—f6 |
| 2. c2—d4 | d7—d5 |
| 3. c2—c4 | c7—c6 |
| 4. c4 : d5 | c6 : d5 |
| 5. K b1—c3 | K b9—c6 |
| 6. e2—e3 | e7—e6 |
| 7. C f1—d3 | C f8—d6 |
| 8. 0—0 | 0—0 |
| 9. b2—b3? | e6—e5 |
| 10. d4 : e5 | K c6 : e5 |

Чорні—Р. Реті, Чехо-Словачка.

- | | |
|---------------------------|-------------------------|
| 11. K f3 : e5 | C d6 : e5 |
| 12. C c1—b2 | K f6—g4 |
| 13. h2—h3 | Ф d8—h4 |
| 14. Ф d1—e1 ³⁾ | C e5—h2 ³⁾ |
| 15. Kp g1—h1 | K g4—e5 |
| 16. Kp h1 : h2 | C c8 : h3 ⁴⁾ |
| 17. f2—f4 | Ф h4 : e1 |
| 18. T a1 : e1 | K e5 : d3 |
| 19. Kp h2 : h3 | K d3 : b2 |
| 20. T e1—e2 | Нічия |

- 1) Через цей помилковий хід ініціатива переходить до чорних.
- 2) Найкращий хід. Чорні загрожують K g4 : e3 C c8 : h3!
- 3) На 14... K g4—h2 білі відповідають 15. f2—f4 і виграють фігуру.
- 4) Після 16... K e5—f3 білі грають 17. g2 : f3 18. T f1—h1.

ХРОНІКА.

23 вересня у Москві починається розіграш Всесоюзного турнір-чемпіонату союзу текстильників. Беруть участь 40 чол.—з України 2 представники.

На Всесоюзному шаховому турнірі чемпіонати з України беруть участь: Богатирчук і Раузер (Київ), Вільнер (Одеса) і можливо—Руднев (Харків-Ташкент).

Відкрило запис на IX шаховий турнір по листуваннях, що його організує ВРФК. Вільні 3 місця. Адреса ВУЦК—ВРФК секретарю ш/ш. секції А. Альохіну.

У Полтаві відбувся матч-турнір при участі т. г. Дубровського, Ластовця і Шабельницького. 1 місце зайняв Ластовець.

Розіграш міжнародного турніру у Лондоні починається у перших числах жовтня. Беруть участь Боголюбов, Вілмар, Колль, Маршалль, Німцович, Реті, Тартаковер і англійчане Біргер, Вінтер, Етс, Томас і Ферхерст.

деміка Кашченка; «Збірник зоологічного музею» т. 3-й, та «Звідомлення всеукраїнського археологічного комітету за архіологічні дослідження 1926 року».

До 40-ка літнього ювілею акад. Багалія. УАН незабаром випускає з друку великого ювілейного збірника історико-філологічного відділу на пошану акад. Багалія з нагоди 40-ка літнього ювілею наукової та громадської його діяльності. В збірник увійдуть статті вчених України, СРСР та закордону.

Етнографічна комісія УАН випускає етнографічний вісник книжку 5-ту та записки етнографічної комісії книжки 13-14—на пошану акад. Багалія.

Новий літературно-художній журнал. Видавництво український робітник з початку наступного 1928 року передбачає видавати літературно-художній журнал на зразок російського журналу «30 днів».

«Молодняк» № 9. Незабаром виходить друком № 9 журналу «Молодняк»: з прозових творів журнал містить такі: Лев Окришник—«Маленька степова рудня», Олександр Донченко—«Сурми», Смілянський—«Пленум», Олександр Кундич—«Дефакто» (продовження роману). Поетів Чепурного, Євгена Фоміна, Мисика, Голоти, Масенка, Дм. Гордієнка та Шервотай-

ського. Статті: М. Новицький—«Шляхи сучасної сатири», Андрій Ключка—«Дні ранньої осені», Косарик-Коваленко—«Пісня дівоча» і др. Журнал містить гуморески, хроніку й бібліографію.

Білоруський літературно-мистецький альманах «Кастичнік». Білоруський Державидав видає до 10-х роковин жовтня літературно-мистецький альманах «Кастичнік». Альманах вийде за участю 20 письменників, в ньому будуть вміщені ілюстрації та портрети білоруських письменників.

ПОПРАВКА.

В статті проф. Рудницького в № 34 додатку «К. і П.» трапилися такі прикрі друкарські помилки:

Шпальта	Рядок	Замість:	Має бути:
1	15	посилує	пояснює
2	36	навіть	новітнє
4	9	абсолютної	абсолютно
4	21	політичним	помічним
5	12	інстанції	інституцій
5	20	траба додати:	чеського університету в Празі.